

Zsálek Henriett
Büntetőjogi Tanszék
Témavezető: Belovics Ervin PhD, adjunktus

A jogos védelem jelenleg hatályos és a 2013. év július hó 1. napján hatályba lépő új törvényi szabályozásának összehasonlító elemzése

A jogos védelem szabályait megalapozó – a megtámadott jogainak határait kijelölő – „kiinduló” dilemmára hívja fel a figyelmet Kónya István, a Kúria büntetőkollégiumának vezetője az új Btk. tervezetével kapcsolatosan adott interjújában¹, amelyben így fogalmaz: *„a jogos védelemmel kapcsolatos vitákban gyakran megfigyelhető az a furcsa lélektani jelenség, hogy egyesek gondolkodása észrevétlenül megfordul, mintegy átállnak az áldozat oldaláról a támadó oldalára, inkább vele éreznek együtt, mintha csak a támadót tekintenék az eset sértettjének, aki emiatt a jog és a hatóságok védelmére szorul.”* A 2013-ban hatályba lépő, már elfogadott új Btk. nem ezt a – közvéleményben inkább jellemző – gondolkodást, hanem a jogellenes támadás kockázatát teljes mértékben a támadónak kell viselnie elvét követve határozta meg az irányt.

A *jogos védelem* Büntető Törvénykönyvbe foglalt és hosszú ideig változtatások nélkül hagyott szabályozásának utolsó – a 2009. évi LXXX. törvénnyel történt – módosítása a törvényhely első bekezdését [Btk. 29. § (1) bekezdés], mint a jogos védelmi helyzet „hagyományos” esetét főszabályként összefoglaló normaszöveget meghagyta. Klasszikus kiindulópontnak tekintve a jogos védelem megítélésében valamely személy, a javak és a közérdek ellen megvalósult, vagyis véghezvitt jogtalan támadást, és az ennél fogva kialakult szükséges védekezési helyzetet, illetve azokat az eseteket, amikor a jogtalan támadás adott helyen, rövid időn belül történő reális, azonnali bekövetkezésével számolva annak kivédése, elhárítása már a támadás megkezdése előtt szükséges, ezért a közvetlenül fenyegető jogtalan támadás leszerelése megengedett.

¹ <http://www.lb.hu/hu/print/sajto/konya-istvan-interjuja-az-mti-nek-az-uj-btk-tervezeterol>

Az elfogadott, de még nem hatályos Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény sem szakít a jogos védelem „*alap*” szabályának rögzítésével. A norma e körben – az új Btk. 22. §-a – csaknem azonos a jelenleg hatályos törvény 29. §-ában foglalt szöveggel: „*büntethetőséget kizáró ok, jogos védelmi helyzet áll fenn, ha valamely személy cselekménye a saját, illetve mások személye, javai vagy a közérdek ellen intézett, illetőleg ezeket közvetlenül fenyegető jogtalan támadás elhárításához szükséges.*” A 2013 júliusában életbe lépő törvénykönyv ugyanakkor a régivel szemben a bekövetkezett vagy közvetlenül fenyegető, illetve a jövőben lehetséges jogtalan támadások között időbeli sorrendet állít fel, előbb rendelkezve arról az esetkörülről, amikor a jogellenes támadásra csak számítani lehet, de az még nem közvetlen, illetve nem intézett. A megelőző jogos védelem, mint a jogos védelem hagyományos verzióját kiegészítő, a jogos védekezés körét tágító – korábban el nem ismert elvet elfogadó – rendelkezés az eddig hatályos szabályozásban az általánosat követő specialitásként szerepel. Ez a rendezési koncepció megfordul az új Büntető Kódexben: a jogos védelem sokáig kizárólagos, 2009. év augusztusától pedig előbb (az első bekezdésben) rögzített normaszövegét a jogalkotó a megelőző jogos védelmi helyzetet leíró 21. § után, a 22. §-ban szerepelteti. Azután tehát, hogy egy olyan helyzetről rendelkezik, amikor a jogtalan támadás elhárítására vonatkozó igény előbb felmerül, mint ahogy a jogtalan támadás ténylegesen bekövetkezik, illetve az közvetlenül fenyeget, és amelyben a támadás kivédését célzó eszköz alkalmazásának feltételein és korlátain, valamint az azáltal okozott sérelmen van a hangsúly.

Az új kódex 22. § (1) bekezdése tehát a megelőző jogos védelemről történő rendelkezést követően rögzíti a jogos védelem klasszikus szabályát, amelyben *nem történt tartalmi változás* az eddig hatályos törvényhez viszonyítva. A norma megszövegezése különbözik annyiban, hogy nem a jogtalan támadás következtében cselekvő megtámadotról mondja ki, hogy nem büntethető [a jelenleg hatályos Btk. 29. § (1) bekezdés szerint ugyanis: „*nem büntethető, akinek a cselekménye (...)*”], hanem a büntethetőségi akadályt magára a cselekményre vonatkoztatja. Az új Btk. 22. § (1) bekezdése úgy fogalmaz, hogy „*nem büntetendő az a cselekmény, amely a saját, illetve a más, vagy mások személye, javai vagy a közérdek ellen intézett, illetve ezeket közvetlenül fenyegető jogtalan támadás elhárításához szükséges.*” A cselekvő személy büntethetősége vagy a cselekmény büntetendősége közötti különbségtételnek nincs gyakorlati jelentősége. Mindkét esetben valamely jogellenes támadás folytán kialakult védelmi cselekményt, e körben a védekező magatartást tanúsító személy konkrét cselekvési láncolatát kell

értékelni, amely során maga a védekezést kifejtő személy, valamint az általa véghezvitt eseménysor nem választható külön. Amennyiben ugyanis a megtámadott személy védekezés közben formálisan kimeríti valamely bűncselekmény törvényi tényállását, az a jogos védelem kritériumainak teljesülésétől függően képezhet adott esetben büntethetőségi akadályt.

A jogos védelem szabályozásánál az eddig hatályos törvénykönyvben szereplő normaszöveg *valamely személy büntetőjogi felelősségéről, büntethetőségéről* rendelkezik, míg az új Btk. a cselekményhez fűzi a büntetendőséget, vagy annak akadályát. Ha valaki magatartásával szándékosan vagy gondatlanul, de a Btk. Különös részében foglalt törvényi tényállást valósít meg, akkor az ő személyéhez köthető a büntetőjogi felelősség, vagyis – alapelvi szinten – a büntethetőség valakihez, valamely személyhez kapcsolódik. Megvan tehát az alanyi bűnösség, az alanyi oldal, az elkövető a tudatában valahogy viszonyul az általa elkövetett bűncselekményhez. Jogtalan támadás esetén a személy „önkéntelenül”, cselekszik, a saját vagy mások érdekében *kénytelen* elhárító magatartást tanúsítani, a hangsúly így nem a személyen, nem az ő bűncselekményhez viszonyuló tudattartalmán, hanem a cselekményen van. Ezt a cselekményt csakis a jogtalan támadás keltette életre, az a tudatban nem volt jelen, a megtámadott védekezésében megnyilvánuló magatartás ugyanis a támadás nélkül nem történt volna meg. A jogtalan támadás folytán cselekvő személy így egyfajta szükséghelyzetben van a saját magatartását tekintve, amellyel, – ha meg is valósítja valamely bűncselekmény törvényi tényállását –, annak büntetőjogi értékelése nem a személyhez, mint szándékosan vagy gondatlanul cselekvőhöz, hanem az általa „önkéntelenül” megvalósított cselekményhez – a tárgyi oldalhoz – kapcsolható.

A jogos védelmi helyzet megállapíthatóságához a jogalkotó a jövőben is ugyanazoknak a feltételeknek a teljesülését fűzi, mint amelyek a már több évtizedes jogalkalmazói gyakorlatban letisztultak és azonos értelmezést nyertek. Jogos védelmi helyzetre és ilyen „jogcímen” történő cselekvésre akkor lehet alappal hivatkozni, ha van támadás, vagy legalább annak azonnali bekövetkezésével reálisan számolni lehet, illetve az jogellenes. A Btk.-ban megfogalmazott jogtalanság nyilvánvalóan olyan magatartást jelent, amelynek megakadályozására elsősorban a bűnüldöző hatóságok lennének jogosultak és kötelesek – vagyis, amelyek a Büntető Törvénykönyvbe ütköznek, így büntetőjog-ellenesek –, az adott helyzetben mégsem tudnak a megtámadott segítségére lenni, a támadást ugyanakkor ki kell védeni, a társadalmat védő szervek helyett kell tulajdonképpen védekezni.

A jogtalan támadást elhárító – az új Btk. 22. § (1) bekezdésében szabályozott – jogos védelmi cselekménynek ugyanúgy kritériuma a korábbiakhoz hasonlóan a *szükségesség*. A jogellenes támadás leszerelésére büntetlenül csak olyan magatartás megengedett, amely annak elhárításához szükséges. A normaszöveg nyelvtani elemzése alapján az elhárításhoz szükségesség – álláspontom szerint – önmagában nem a jogtalan támadás tényén alapul, hanem az, mint a védekező magatartás korlátja jelenik meg. Ellenkező esetben a törvényszövegnek úgy kellene szólnia, hogy „nem büntethető, aki annak érdekében cselekszik, hogy a (...) jogtalan támadást elhárítsa”, az elhárításhoz szükséges magatartás ugyanis nem mást kíván, mint a támadáshoz igazított mértéktartást, amely kijelöli a jogellenes cselekményre adható válaszreakció határait.

E körben meg kell jegyezni, hogy a jogirodalomban nincs egységes álláspont az „elhárításhoz szükségesség” és a normaszövegben sem az eddigi, sem az új törvényben ki nem mondott „arányosság” kérdésének értelmezéséről. Az mindenesetre leszögezhető, hogy ami aránytalan elhárító cselekménynek minősül, az az elhárításhoz szükségesség keretét túllépi, ebből következően az elhárításhoz szükséges magatartás arányosnak is tekinthető egyben. Megfordítva: minden egyes esetben a jogellenes támadás minősége, jellege, intenzitása alapján határozható meg, milyen cselekvés az, amely annak elhárításához elengedhetetlen, és egyben szükséges. Ez azt is jelenti, hogy a védekező cselekmény a jogellenes támadó magatartáshoz képest aránytalan nem lehet. A támadásra kinyilvánított aránytalan reakció ugyanis nyilvánvalóan nem lehet szükséges.

Egyet lehet érteni *Tóth Mihálynak* e fogalomkettőssel kapcsolatosan fejtegetett álláspontjával: *„az arányosságnak a fogalomba csempészése (mármint az elhárításhoz szükségesség fogalmába) legfeljebb akkor lehet veszélyes, ha ezzel szűkíteni próbáljuk a törvényben meghatározott szükségesség hatókörét (...), ha tehát az arányosság fogalmát a szükségesség értelmezése körében említik, azt talán nem kell önmagában helytelen dolognak tekintenünk, azokat a gondolatmeneteket azonban, amelyek esetleg az arányosságnak a szükségességen túlmutató jelentőséget tulajdonítanak, következetesen korigálnunk kell.”*²

Bár a jogos védelemről rendelkező normaszöveg a büntethetőségi akadály megvalósulásához nélkülözi az arányosság feltételkénti

² TÓTH Mihály: Néhány szempont a jogos védelem körében zajló vitához, Büntetőjogi Szemle 2012/1. szám 27.

kimondását, Tokaji Géza – alappal – az arányosság érzékelhető jelenlétéről beszél a jogalkalmazói gyakorlatban, amikor leírja: *„a bírói gyakorlatban eléggé elterjedt az, hogy a szükségességet és az arányosságot két külön kritériumnak nevezik. Ez olyan benyomást kelt, mintha a bíróságok a törvényben foglaltakon túlmenően követelményt támasztanának a védekezéssel szemben. A kódexek azonban a két ismérvnek csupán az egyikét tartalmazzák, s annak az értelmezésénél kell a másiknak szerepet juttatni. Így ott, ahol a btk. csak az arányosságról szól, a legenyhébb elhárítási mód választásának a követelményét a támadás és a védekezés intenzitása közti arányossággént vizsgálják. Nálunk viszont az mondható, hogy nem szükséges az, ami nem felel meg a bizonyos mérvű arányosságnak.”*³ Tokaji Géza felvetéséhez kapcsolódóan megemlíthető, hogy a hatályos magyar joghoz hasonlóan például a német szabályozás sem fogalmazza meg az arányosság követelményét, ehelyett a támadás elhárításához való szükségességet kívánja meg kifejezetten. Az osztrák törvényszöveg ugyanakkor a jogszerű védelmi magatartás kritériumának tekinti az arányosság követelményét⁴, de emellett az elhárításhoz szükségességet már nem kéri számon egyidejűleg a védekezőtől.

Az arányosság, így a szükségesség kritériuma is sérül például időbeli túllépés esetén, vagy amikor a védekezés a támadónak sokkal nagyobb sérelmet okoz, mint amilyen sérelem okozására a jogtalan támadás irányult. Ezekben az esetekben jogos védelem – ide nem értve a törvény által meghatározott kivételeket, amikor a túllépés megengedett – nem állapítható meg. Csak példaként említve, az arányossághoz hasonlóan – amely feltétel a törvényben ténylegesen nem jelenik meg, ugyanakkor a jogalkalmazói gyakorlatban gyakori hivatkozási alap – csak burkoltan van jelen a csalás törvényi tényállásában *„a sértett vagyoni joghatású cselekménye”*, amelyet a törvény ténylegesen nem tartalmaz, mégis, ennek megvalósulása nélkül csalás bűncselekmény nem állapítható meg akkor sem, ha teljesül valamennyi leírt tényállási elem.

Az új Büntető Kódex azon túl, hogy következetes a jogos védelem legutóbbi módosításának alapjául szolgáló jogelvekhez, a megtámadott védekezési jogának egyértelmű elismerése mellett *tovább bővíti* a jogos védelmi helyzetben cselekvő mozgásterét. Megteremti az arányossági követelmény bizonyos körülmények között történő figyelmen kívül hagyásának lehetőségét, ezáltal meghaladva egyes esetekben a főszabályként rögzített és a jogos védelem megállapíthatóságához

³ TOKAJI Géza: A bűncselekménytan alapjai a magyar büntetőjogban. KJK Budapest, 1984, 256.

⁴ UJVÁRI Ákos: A jogos védelem elvi és gyakorlati kérdései néhány európai Büntető Törvénykönyv szabályozásának tükrében, <http://jesz.ajk.elte.hu/ujvari22.html>

megkövetelt elhárításhoz szükségességet. Az eddigiektől eltérően az új Btk. meghatározza ugyanis, hogy valamely jogellenes támadó cselekményt mely esetekben kell úgy tekinteni – a törvény erejénél fogva –, hogy az a támadó életének kioltására is irányult volna, amely törvényi vélelemre eddig még nem volt példa. Az új kódex 22. § (2) bekezdése szerint *„a jogtalan támadást úgy kell tekinteni, mintha az a védekező életének kioltására is irányult volna, ha*

a) *azt személy ellen*

aa) *éjjel,*

ab) *fegyveresen,*

ac) *felfegyverkezve vagy*

ad) *csoporthoz tartozóan követik el,*

b) *az a lakásba*

ba) *éjjel,*

bb) *fegyveresen,*

bc) *felfegyverkezve vagy*

bd) *csoporthoz tartozóan történő jogtalan behatolás, vagy*

c) *az a lakáshoz tartozó bekerített helyre fegyveresen történő jogtalan behatolás.*

Míg a jogszabályhely a) pontjában foglalt személy elleni támadásokat számba vevő esetkör egyértelmű, a jogos védelem hagyományos szabályához igazodóan *megköveteli a tényleges támadást, vagy* - feltételezhetően - a jogellenes támadás közvetlen fenyegetését, a b) és c) pontokban foglalt jogtalan támadás fogalma összemosódik a jogtalan behatolással. Ebből az vonható le, hogy atipikusan már a jogtalan behatolás felsorolt módjai is olyan „kiélezett” jogos védelmi helyzetet teremtenek, amelyben a megtámadott az elhárító magatartását tekintve *korlátlanul cselekedhet.*

Ezzel kapcsolatosan említhető, hogy a jogirodalomban az arányosságot érintő, *eddig* uralkodó – és a jelenleg hatályos szabályra is érvényes – álláspont szerint azt, hogy *meddig jogszerű a védekezés* amennyiben a támadás kizárólag vagyoni javak ellen történt, az eset összes körülményére, így különösen a javak értékére tekintettel lehet eldönteni azzal, hogy e felfogás alapján a támadás elhárítható akár oly módon is, hogy a védekező a testi sértés alap- vagy bármely minősített esetét valósítja meg védekezése során, ugyanakkor az Alaptörvény azon rendelkezésére figyelemmel, amely kimondja, hogy az embernek vele született joga van az élethez, a védelmi cselekmény egyetlen korlátja,

hogy a javak ellen intézett támadás nem hárítható el a támadó életének szándékos kioltásával⁵.

Az előbb hivatkozott új szabály alapján azonban, ha a törvényben megjelölt jogtalan behatolás történik, amelyre a jogtalan behatolással érintett a behatoló életének kioltásával reagál, a behatoló cselekményét akkor is élet ellen irányulónak kell majd tekinteni, ha ő például értékeket célzott elvinni, vagy magában hordozta ugyan a személy elleni támadás lehetőségét, de az elkövetőt még észre sem vette, miközben ő maga már célba volt véve. A rendelkezés alapján elképzelhető, hogy a jogtalan behatolás és a tényleges támadó magatartás – amelyben a személy testi fenyegetettsége is megvalósul – nem feltétlenül ér össze térben és időben, amely aggályossá teszi a vélelem felállítását. Kétszintes galériás családi házban például az emeleten észleli a jogtalan behatolással érintett, hogy lakásába jogellenesen éjjel bejöttek, és bár az életét veszélyeztető közvetlen fenyegetés nincsen, mégis úgy cselekedhet, mintha közvetlen életveszélyben lenne.

A fent idézett törvényi vélelem azt jelenti, hogy a felsorolt esetekben a megtámadott elhárító magatartásának értékelésekor szükségtelen annak vizsgálata, hogy az arányban állt-e a jogellenes támadó (vagy jogellenes behatoló?) cselekménnyel, amennyiben ugyanis valamely jogellenes támadás olyan, mint amit a törvény e vélelem körében nevesít, az „automatikusan” azt a vélelmet élvezi, hogy élet ellen (is) irányult, amelyre a válasz is lehet életet kioltó anélkül, hogy sértené az arányosság egyébként megkívánt követelményét.

Ezzel az új szabállyal ellentétben az eddigi normaszöveg és az azon alapuló joggyakorlat szerint minden egyes jogos védelmi helyzet megítélésénél külön vizsgálandó, hogy az elhárító magtartás a jogtalan támadás által fenyegetett, vagy előidézett sérelemhez viszonyítva ténylegesen *milyen sérelmet* okozott a támadónak, ezek arányban álltak-e egymással, a védekezés esetlegesen aránytalan volt-e a támadó cselekmény által előidézett eredményhez képest. Amennyiben ugyanis a megtámadott az élet szándékos kioltásával reagál például az őt ért jogellenes könnyű testi sértésre, vagy tetteles becsületsértésre, cselekményéről – az ijedtség vagy menthető felindulás eseteit nem tekintve – nem mondható ki, hogy az az őt ért támadás elhárításához volt szükséges. Így vele szemben, miután a jogos védelemhez, mint büntethetőségi akadályhoz megkívánt feltételek nem teljesülnek, felmentő ítélet sem születhet. Itt lehet megemlíteni – a jelenre is vonatkoztatva –,

⁵ BELOVICS Ervin - BÉKÉS Imre - BUSCH Béla - MOLNÁR Gábor - SINKU Pál - TÓTH Mihály: Büntetőjog Általános Rész – HVG-ORAC 155-156.

hogy az utóbbi időszakban azt, hogy a *testi épség ellen irányuló* támadások körében milyen védekező magatartás tekinthető arányosnak, eseti jogalkalmazói döntések elemzésével *Mészáros Ádám* a következőképpen foglalta össze⁶. Szerinte a súlyos testi sértéssel fenyegető jogtalan támadás (arányosan) elhárítható a testi sértés bármilyen szándékos és gondatlan eredményt okozó alakzatával, a könnyű testi sértéssel fenyegető azonban legfeljebb szándékos súlyos testi sértéssel, illetve a súlyosabb eredményt okozó gondatlan testi sértéssel (így például szándékos maradandó fogyatékoságot okozó testi sértéssel nem, de gondatlanságból elkövetett halált okozó testi sértéssel igen). A védekező magatartás korlátai tehát egyrésztől, hogy a védekezés maga is testi sértés okozására kell, hogy irányuljon, ennél súlyosabb, így halált okozó eredményre a megtámadottnak csupán a gondatlansága terjedhet ki. Könnyű testi sértésre irányuló támadásnál pedig a súlyos testi sérülésnél szándékosan súlyosabb eredményt okozó testi sértés túllépésként értékelhető.

A jelenlegi jogalkalmazói gyakorlat szerint az arányosság vizsgálata csakis a védett jogtárgyak egyenértékűségének fennállásakor szükségtelen, az élet ellen irányuló erőszakos támadások mellett a nemi szabadság elleni erőszakos támadások is ilyenek minősülnek.

Az új Büntető Kódex 22. § (2) bekezdésében felállított törvényi vélelem – egyértelműen a megtámadottnak kedvezve – a korábbi szabályozással szemben a jogalkalmazónak nem enged teret jogos védelmi helyzetre hivatkozás alkalmával a megtámadott esetlegesen aránytalanra sikerült elhárító magatartásának az esemény valamennyi részletére kiterjedő, a körülmények egyediségét figyelembe vevő elemzése alapján annak értékelésére, hogy *az arányosság követelményének megsértése az ijedtség és menthető felindulás fennállásának hiányában eredményezheti-e az elkövető javára jogos védelem megállapítását, vagy az aránytalanság önmagában kizárja ezt a büntethetőségi akadályt*. Mindezek alapján ha a fent említett törvényhely által írt feltételek fennállnak, így például csoportosan, vagyis legalább hárman támadnak jogellenesen személy vagy személyek ellen, a támadást – megdönthetetlen törvényi vélelem folytán – a jogalkalmazónak úgy kell tekinteni, mintha a csoportosan elkövetett jogtalan támadás a megtámadott élete ellen is irányult volna. Ennél fogva függetlenül attól, hogy a támadók szándéka valójában kevésbé súlyos bűncselekmény elkövetésére terjedt ki, illetve támadásuk kevésbé súlyos eredménnyel járt, mint amit a megtámadott

⁶ MÉSZÁROS Ádám: A jogos védelem szabályozásának lehetséges irányai <http://jesz.ajk.elte.hu/meszaros45.html>

magatartásával realizált, jogos védelem megítélése esetén az aránytalanság sérelme ellenére nem állapítható meg a megtámadott büntetőjogi felelőssége.

Az a jogalkotó által követett – a jogalkalmazók által a gyakorlatban is érvényre juttatott – tendencia, hogy ki kell állni a megtámadott mellett, ha az állam és szervei nem tudnak közvetlenül beavatkozni a személy, a javak és a közérdek elleni jogellenes támadások alkalmával, és a támadás összes – a megtámadott előre szinte kiszámíthatatlan elhárító cselekményének – kockázatát a jogellenes támadással közvetlenül fenyegető vagy kivitelező személyre kell hárítani, álláspontom szerint is teljes mértékben elfogadható. Az a megdönthetetlen törvényi vélelemben megtestesülő mérlegelési jogkört elvonó korlát ugyanakkor, amely megköti a jogalkalmazó kezét, és a törvényben felsorolt eseteknél az arányosság kérdésének értékelését szükségtelennek tekinti, mesterségesen kiszakít olyan, az élet sokszínűségéből eredő eltérő helyzet-lehetőségeket, amelyek csak egyedi vizsgálattal ítéelhetőek helyesen meg, büntetlenséget adva adott esetben egy, a támadó magatartását messze túlereagáló megtámadott személynek.

A Legfelsőbb Bíróság korábbi eseti döntésében⁷ rögzített tényállás szerint a jogos védelmi helyzetre hivatkozó – rendőr foglalkozású – terhelt társaival alkoholt is fogyasztva egy borozóban töltötte idejét, amellyel azonos időben egy másik vendéglátóhelyen tartózkodó több személyből álló társaság tagjai közül az egyik sértett kifogásolható módon viselkedett. Hangoskodott, üvegeket tört össze, majd a terhelt társaságával kötekedni kezdett, amelybe a sértett társaságában lévő személy (másik sértett) is bekapcsolódott. A sértett és társa provokáló cselekménye a terhelt társaságában lévő személyek fellökésével folytatódott, amelyet kölcsönös lökdösődés és dulakodás követett. A sértettek kisebb sérüléseket okozó bántalmazása kivédésére a terhelt elővette a pisztolyát, amellyel az egyik sértett mellkasát, azon keresztül pedig a másik sértett karját illetve utóbb még a combját találta el. A lövés az egyik sértett halálát, a másik sértettnek pedig maradandó testi fogyatékoságot okozott, míg az esemény többi résztvevője kisebb sérüléseket szenvedett el. Bár a terhelt cselekményével kapcsolatosan a védelem jogos védelmi helyzet fennállására hivatkozott, az első fokon eljáró bíróság ennek megállapíthatóságát nem osztotta arra hivatkozással, hogy a sértettek támadása csupán testi sértéssel fenyegető volt, amellyel a terhelt elhárító magatartása nem állt arányban, kifejtve továbbá, hogy a sértett és társasága nem volt túlerőben, valójában a két csoport között kölcsönös

⁷ BH2005. 1

verekedés alakult ki. Az elsőfokú döntést a fellebbezés folytán eljáró bíróság akként változtatta meg, hogy a több emberen elkövetett emberölés büntettének kísérlete helyett a terhelt cselekményét emberölés büntettének és foglalkozás körében elkövetett, maradandó fogyatékoságot okozó gondatlan veszélyeztetés vétségének minősítette, amelyre kiszabott végrehajtandó szabadságvesztés büntetést enyhítette. Ezen túl a másodfokú bíróság kifejtette, hogy *„a terhelt azt követően, hogy T. Gy. (a terhelti társaság tagja) a földre került, jogos védelmi helyzetben volt, őt és társait jogtalan támadás érte, amelyet jogosan elháríthatott. Amikor azonban a lőfegyvert szabálytalanul használva Cs. G. sértett életét kioltotta, megsértette az arányosság követelményét, s ezért javára a jogos védelem nem állapítható meg.”* Az ítélőtábla álláspontja szerint *„az irányadó tényállás alapján csakis az a következtetés vonható le, hogy a terheltet és társait kisebb testi sérüléseket okozó, illetve ilyen eredmény bekövetkezésével fenyegető támadás érte a sértettek és társaik részéről, s ezzel szemben a terhelt az egyik sértett megölésével, illetve a lőfegyver használatával az elhárítás szükséges mértékét jelentősen túllépte; a felmentésére tehát jogos védelem címén nem kerülhetett sor.”* Megjegyzendő még, hogy a Legfelsőbb Bíróság a másodfokú bíróságnak azt rótta fel, hogy az akkor hatályban volt, azóta már a 2009-ben módosított Btk. 29. §-a (2) és (3) bekezdésében foglalt rendelkezések alkalmazhatóságát nem vizsgálta, azaz, hogy a terhelt nem azért lépte-e túl az elhárítás szükséges mértékét, mert ebben az ijedtség, vagy menthető indulat korlátozta vagy kizárta. Magyarázata szerint ennek a vizsgálatnak a hiánya az érdemi döntés helyességét nem érintette, mert az irányadó tényállásból levonható, hogy a terhelt túlméretezett indulatát nem a sértettek támadása, hanem az ittas állapota idézte elő, ezen túl pedig nem ijedt meg. Indokolásában kitért továbbá arra, hogy *„a terhelt nem hihette azt, hogy a sértettek támadása az ő vagy társai élete ellen irányul, s ezért javára a tévedés (vélt jogos védelem) szabályai sem írhatók.”*

A törvényi vélelemmel járó veszélyek igazán csak az életben megtörtént események megismerése által érthetőek meg teljesen. A fenti jogesetben az arányosság követelményének nyilvánvaló megsértése ellenére jogos védelmi helyzet állt ugyan fenn, de mivel a túlméretezett védekező magatartás meghaladta az elhárításhoz szükséges mértéket, ezért jogos védelem címén az elkövetőt büntetlenség nem illette meg. Az új Btk. azonban a személy elleni csoportos támadás megvalósulása esetére vélelmezi, hogy az az élet ellen is irányul, ezért az arányosság vizsgálata szükségtelen. Ebben az előbb felhozott ügyben az új szabályok alkalmazása – az eddigi joggyakorlattal szembehelyezkedve, nem

feltétlenül igazságosan – a kisebb sérelmekre (könnyű testi sértésekre) az élet kioltásával védekező terhelt felmentéséhez vezetne, a csoportosnak minősülő támadásra figyelemmel.

Megismételve tehát, elképzelhető olyan helyzet, amikor úgy történik jogellenes támadás, hogy egy társaság két tagja kezdeményez lökdösődést, amely bántalmazásba fordul át, de a megtámadott, vagy megtámadottak könnyű testi sérüléseket szenvednek el csupán, míg a támadó csoportból a támadók magatartásával egyidejűleg – vagy „időbeli egységben” – valaki vagy valakik részesként, akár felbujtóként, akár pszichikai bűnsegédként a lökdöső, bántalmazó magatartáshoz nyújtanak segítséget, amikor a *csoportos elkövetés fennáll*. Csoportosan elkövetettnek minősül ugyanis a bűncselekmény, ha az elkövetésben egyidejűleg, együttesen legalább három személy vesz részt. Nincs azonban jelentősége annak, hogy a három vagy több személy közül a bűncselekményben melyik, milyen magatartással működött közre, vagyis, hogy ki valósította meg az adott törvényi tényállásban foglalt elkövetési magatartást, és ki az, aki ehhez segítséget nyújtott. Az előbbi példa alapján mindebből az állapítható meg, hogy olyan kevésbé súlyosnak minősülő esetekben is, amikor két pszichikai bűnsegéddel és egy elkövetővel – csoportosan – létrejön egy jogellenes, testi sértést megvalósító támadás, de annak eredménye nem számottevő, a törvényi védelem folytán azt a csoportos elkövetésre figyelemmel élet elleni támadásnak kell tekinteni, így egy esetleges halált okozó elhárító magatartás aránytalanságát nem kell vizsgálni. A jogos védelmi helyzet megítélése után az elkövető az élet kioltásával járó válaszreakcióval sem lépi túl a jogos védelem határát.

Az új szabályozás a körülmények olyan objektivizálását jelenti, amely nélkülözi az adott cselekménysor valamennyi részletére kiterjedő reális értékelés lehetőségét. Még ha fenn is áll a személy elleni éjjeli, fegyveresen, felfegyverkezve, vagy csoportosan történő elkövetés, az eset összes körülménye, és valamely előre nem kizárható egyedisége folytán, ismeretlen tényezők hiányában *nem állítható megalapozottan előzetesen*, hogy az ilyen jogellenes támadások egyértelműen és kifejezetten az életre törnének. Minthogy minden támadás, a személy elleni éjjeli támadás is többféle motivációból eredően többféle lehet. Így az a törvényi felhatalmazás, hogy ilyen esetben jogos védelmi helyzet megítélése esetén büntetlenül bármilyen védekezés – amely akár a támadó életének kioltásával is végződhet – büntetlenséget biztosítva megengedett, álláspontom szerint helytelen. A bírói mérlegelés elvonása nemcsak igazságtalan, de alapvető jogelvekkel is ellentétes, kényszerű döntésekhez vezethet.

A fentiek alapján az új kódex 22. §-ában taxatív felsorolt esetkörökben akkor is, ha a valóságban végrehajtott jogellenes támadás nem hordozza magában az élet kioltásának veszélyét és lehetőségét, bizonyos külsőségek előre megítélhetősége ellenére nem az élet elvételét, hanem csupán testi sérülés bekövetkezését célozza, vagy egyszerűen csak ilyen eredmény elérésével, esetleg pusztán megfélemlítésből vagy számtalan egyéb okból közvetlenül fenyeget, a támadó életének elvételét is magában foglaló, és adott esetben aránytalan védekezés a törvény erejénél fogva megengedett. Tóth Mihály szavaival „*azt a jogalkotó nem deklarálni felelősen, hogy generális felhatalmazást ad az ölésre, noha tisztában van vele, hogy ez nem mindig szükséges a támadás elhárításához*”⁸. Erre figyelemmel az élet kioltásával együtt járó védekezés lehetőségének az aránytalansággal is számoló törvénybe iktatása, illetve a halálbüntetés erkölcsi-politikai, büntetőjogi elvek alapján történő elvetése számomra nem illeszthető teljesen össze. A jogalkalmazói gyakorlat eddig is egységes volt abban, hogy amennyiben a jogtalan támadás élet elleninek minősült, akkor az arányosság kérdése fel sem merülhetett. Az ilyen támadásban nyilvánvalóan a megtámadott nem tartozik mérlegelni, hogyan kezelhetné kevésbé súlyos végkimenetellel a helyzetet, hanem az életéért való küzdelemben büntetőjogilag és erkölcsileg is bármi megengedett. Ha azonban a támadást és az elhárító magatartást elemezve az az álláspont foglalható el, hogy a jogellenes támadást kivédő cselekmény a támadással nincs arányban, vagyis az elhárító tett terhére fennáll az aránytalanság, ugyanakkor sem ijedtség, sem menthető felindulás nem állapítható meg az elkövetőnél, egyértelműen kimondható, hogy a megtámadott túllépte azt a határt, ami szükséges lett volna az elhárításhoz, ennél fogva aránytalannak tekinthető cselekménye – álláspontom szerint – önkényesnek minősíthető. Mindez felveti a kérdést, az élet elvételére adható-e oly módon indirekt törvényi felhatalmazás, hogy bizonyos feltételek megvalósulása mellett, ugyanakkor előre nem ismert tényezők figyelmen kívül hagyásával hoz létre korlátlan cselekvési lehetőséget.

A törvényi vélelem beiktatásával kimondható, hogy a jogalkotó követte a társadalom igényeit is tükröző, a Btk. jogos védelemre vonatkozó szabályait legutóbb is kitágítóan módosító tendenciát, amely a *megtámadottat helyezi előtérbe*, és az ő helyzetéből kiindulva határozza meg a védekezés lehetőségeit, a támadás kockázatát maximálisan a jogellenes támadóra hárítva, külön nevesítve ún. élet elleni helyzeteket, amikor tulajdonképpen a megtámadott „szabad kezet kap”. E körben

⁸ TÓTH Mihály: i.m. 29.

szintén a halálbüntetést párhuzamba állítva kiemelném: számtalan statisztikai, kriminológiai elemzés, vizsgálat alátámasztotta, hogy a halálbüntetésnek – vagyis az élet elvétele lehetőségének – az egyéb, szabadságot jelentősen korlátozó büntetésekhez viszonyítva a bűnözés visszaszorítása szempontjából valójában nincs elrettentőbb hatása, és a társadalom védelme sem biztosított jobban az élet elleni cselekményt elkövetők végleges kiiktatásával, mint hosszú időre történő elzárásával. Ebből álláspontom szerint levonható az a következtetés is, hogy a törvény által legitimált, adott esetben az élet kioltásával járó, aránytalan elhárító magatartás büntetlenségének lehetősége sem védi meg jobban az egyént a jogtalan támadások és azok hol szerencsésebb, hol szerencsétlenebb végződése ellen. Az emberek és általuk a társadalom tudatát, cselekvési szabadságát megköti *korlátok lebontása* csupán azt erősíti, hogy józan belátás nélkül, a legnagyobb sérelem okozásának elve mentén cselekedjünk büntetőjogi felelősségre vonás nélkül.

Itt említem meg, hogy a jogalkotó nem vette figyelembe a többszintű, egymást kontrolláló jogalkalmazói rendszert sem, ahol a tényleges gyakorlat maga sem mellőzte adott esetekben az összes egyedi körülmény feltérképezése, mérlegelése és egymással való összevetése alapján annak megállapítását, hogy valamely jogellenes támadást élet ellen irányulónak tekintve az arra életkioltással válaszoló megtámadott személy magatartását – aránytalanság vizsgálata nélkül is „arányosnak vélelmezve” – jogos védelemnek minősítse, és az elkövetőt a büntetőjogi szankció alól felmentse. Erre is figyelemmel a törvényi vélelem felállítása nemcsak szükségtelen, hanem felesleges és veszélyesnek mutakozó korlát is egyben.

A 2013 júliusában hatályba lépő Büntető Törvénykönyv jogos védelemre vonatkozó szabályanyaga a 22. § (2) bekezdés a) pontján kívül b) és c) pontokban határozza meg, hogy a személy ellen éjjel, fegyveresen, felfegyverkezve vagy csoportosan elkövetett jogtalan támadásokon túl melyek azok a további jogellenes támadások, amelyek azt a specialitást „élvezik”, hogy súlyosságuk folytán – a jogalkotó álláspontja szerint – maguk után vonják az élet elleni támadás megállapíthatóságát, függetlenül azok előre nem látható, nem érezhető, ezáltal előzetesen nem kalkulálható sajátosságaitól.

Az új Btk. 22. § (2) bekezdés b) pontja szerint – megismételve a normaszöveget – *a jogtalan támadást úgy kell tekinteni, mintha az a védekező életének kioltására is irányult volna, ha az a lakásba* ba) *éjjel,* bb) *fegyveresen,* bc) *felfegyverkezve,* vagy bd) *csoportosan történő*

jogtalan behatolás, továbbá a c) pont szerint, ha az a lakáshoz tartozó bekerített helyre fegyveresen történő jogtalan behatolás.

E körben érdekesség, hogy ezekben az esetekben a törvény nem kívánja meg, hogy a jogellenes támadás konkrétan személy, javak ellen *intézett legyen*, vagy a támadás közvetlenül fenyegető magatartásban nyilvánuljon meg, hanem a támadást már egy „megelőző fázisban”, a behatolási cselekmény elkövetésével „minősíti”. Hiszen például a lakásba éjjel történő jogtalan behatolás még nem foglal magába feltétlenül jogellenes támadást vagy annak reális veszélyét, ugyanakkor kétségkívül hordoz magában egy – mind személy, mind javak ellen intézett vagy azokat közvetlenül fenyegető – helyzetet. A jogellenes magatartás éppen a törvényhely által felsorolt körülmények – mint az erőszak lehetőségét objektíve felerősítő ismérvek – által válhat az életet komolyan fenyegetővé.

A jogos védelem megállapíthatósága szempontjából a behatolás által a jogaiban megsértett, ezáltal védekezésre kényszerülő személy cselekvőségéhez elegendő tehát a lakásba, vagy az ahhoz tartozó bekerített helyre a törvényben meghatározott módokon történő jogellenes behatolás, amely esetekben az elhárító magatartás arányosságának vizsgálata akkor is sürgőssé válik, ha az elhárítás által a behatolónak okozott sérelem túlmutat a behatolás által megvalósított sérelmen. Bár kétségtelen, hogy az áldozat szempontjából kiszolgáltatott szituációt eredményez például olyan eset, amikor lakásába éjjel, vagy fegyveresen – valószínűsíthetően nem céltalanul – jogtalanul behatolnak, mégis indirekt módon arra felhatalmazni a jogtalan behatolással érintettet, hogy a jogtalanul behatoló életét konkrét támadás hiányában is kiolthassa, amellet, hogy ez a reakció vagyoni javak megszerzésének célzata esetén álláspontom szerint eltúlzott, éppen ezért aránytalan, de ellentétes az élet, mint az ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogának az Alaptörvényben lefektetett alapelvével is. Hangsúlyozom, hogy törvényi védelem hiányában sem lenne elzárva a védekező – mint ahogyan eddig sem volt – attól, hogy testi épsége vagy élete ellen irányuló támadásnál a lehető legnagyobb szabadsággal védekezzen, azt is figyelembe véve, hogy jogtalan támadás intézése, vagy annak közvetlen fenyegetése esetén az ezzel érintettnél az esetek többségében felmerülő ijedség vagy menthető felindulás mind az eddigi, mind az új törvényben alapvetően korlátlaná teszi a védekező magatartást, amelynek Btk.-ba iktatása véleményem szerint elegendő biztosíték a megtámadott oldalán.

Az új Büntető Kódexben foglalt törvényi védelem folytán elképzelhető, amikor a sértett cselekménye „csupán” magánlaksértés törvényi

tényállásának megállapítására elegendő, ugyanakkor a törvényben foglalt minősítő körülményt megvalósító módon történő jogellenes behatolás következtében a jogtalan behatolással érintett úgy védekezik, hogy a jogtalan behatoló életét kioltja, – bár ilyen esetben a mérleg egyik nyelve három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő magánlaksértés büntette, a másik lényegesen súlyosabb büntetőjogi szankciót maga után vonó emberölés büntette –, a felelősségre vonás alól az emberölést elkövető jogos védelmi helyzet megítélhetősége folytán akkor is mentesül, ha utóbb kiderül, hogy a jogellenes behatolónak egyáltalán nem volt ölési szándéka, hanem vagyoni javak megszerzésének célja vezérelte, a jogellenes behatolással érintett élete ennélfogva nem volt veszélyben, a két cselekmény közötti aránytalanság pedig a tényekből is megállapíthatóan egyértelműen fennáll.

A fentiekben hivatkozott, az új Btk.-ba beiktatott szabályozással kapcsolatosan Tóth Mihály kritikai elmélkedésében alappal teszi fel a kérdést: *„a jogtalan támadásnak minősülő jogtalan behatolást hogyan kellene értelmezni, pontosan mire jogosítja fel a jogosultat a vélelem, ha az élet kioltására irányultság vélelmezése a jogtalan támadáshoz kapcsolódó további kritériumok függvénye, milyen mértékű, terjedelmű kötelezettség terheli a jogosultat a támadás jogtalansága megállapítása körében?”*⁹

Tovább haladva az új kódex jogos védelmet tartalmazó szakaszán, a Btk. eddig hatályos 29. § (2) és (3) bekezdéseiben foglalt szabályok megegyeznek az új törvény jogos védelemre vonatkozó, és a 22. § (3) illetve (4) bekezdéseiben elhelyezett törvényszövegekkel. Így továbbra is fennáll, hogy *„nem büntethető, aki az elhárítás szükséges mértékét ijedtségből vagy menthető felindulásból lépi túl”,* továbbá *„a megtámadott nem köteles kitérni a jogtalan támadás elől”.*

A jogellenes támadás beszámítási képességet befolyásoló hatásának büntetőjogi felelősség szempontjából történő megítélésével kapcsolatosan a törvényi szabályozásban a 2009. év augusztusában hatályba lépett módosítás hozott jelentős változást. Ezt megelőzően minden esetben, amennyiben a jogos védelmi helyzetben cselekvő a jogtalan támadás elhárításához szükséges mértéket a támadó fél magatartásától benne kialakuló ijedtségből vagy menthető felindulásból túllépte, *vizsgálni kellett* az elhárítás szükséges mértékének felismerését befolyásoló éplélektani (fiziológias) indulat fokát, amely, ha kizárta a beszámítási képességet, büntetlenséget, ha pedig korlátozta azt, a büntetés korlátlan enyhítését eredményezhette. Ehhez képest *„a jogtalan támadás kockázatát viselje a*

⁹ TÓTH Mihály: i.m. 29.

támadó” elvét juttatja érvényre az a megtámadottnak egyértelműen kedvező „engedmény”, hogy sem az eddig hatályos, sem a majdani törvény nem kéri rajta számon, hogy a támadás által okozott sokktól, érzelmi-indulati állapottól milyen fokban volt befolyásolt, hanem egyszerűen, ha és amennyiben megállapítható, hogy a jogellenes támadás folytán kialakult ijedtség, vagy menthető felindulás állt fenn az elhárító cselekmény véghezvitelének időpontjában („pillanatában”), emiatt pedig túllépte az elhárításhoz szükséges mértéket, azzal együtt, hogy mindez az arányosság követelményét is sérti, a büntethetőségnek abszolút akadályát képezi.

Bár általánosítani ebben az esetben sem lehet, az azért leszögezhető, hogy ha valakit jogtalan támadás ér, nagy valószínű, hogy nála a támadás ijedtséget vagy menthető felindulást eredményez, amely így annak fokától, intenzitásától, tudatot befolyásoló hatásától függetlenül megteremti a büntetlenséget a szükséges mérték túllépésének esetében. Ez a szabályozás pedig a támadás kockázatát teljes mértékben a támadóra telepítő elv életbe léptetését teremti meg.

A jogalkotónak a jogos védelmi helyzetben cselekvő személy melletti kiállása, illetve szempontjainak előtérbe helyezése álláspontom szerint is messzemenően elfogadható. A jogellenes támadás által többé-kevésbé befolyásolt pszichés státuszból eredő védekezés kiszámíthatatlan eredménye az áldozattól nem kérhető számon, a jogos védelmi helyzetet kiváltó támadás során érzelmi állapotában megzavart megtámadottól semmilyen szinten nem várható el, hogy természetes indulatát, ijedtségét az adott helyzetben – rendszerint megfelelő idő hiányában – „objektívan” értékelje és a támadással arányban állóan cselekedjen.

A Btk. jogos védelemről szóló eddig hatályos 29. § (3) bekezdése – 2009. augusztus hó 09. napjától – az addig hiányzó törvényi rendelkezést pótolva kifejezi: *„a megtámadott nem köteles kitérni a jogtalan támadás elől”*. E szabály nem differenciál a megtámadottak között, egységesen kezel valamennyi jogtalan támadás során felmerülő védekező helyzetet, megszüntetve a korábban jogszabályi szinten nem deklarált, de a joggyakorlatban érvényre juttatott, így valójában számon kért kitérés kötelezettségét. A korábbi gyakorlat szerint jogos védelmi helyzet csak akkor eredményezhetett büntetlenséget, amennyiben a Legfelsőbb Bíróságnak az élet és a testi épség büntetőjogi védelméről szóló 15. számú irányelv III. fejezet 2. pontjában felsorolt személyek az őket támadó szintén nevesített személyi kör által intézett, vagy közvetlenül fenyegető támadása elől *kitértek*. Egyébként a védekező azzal

számolhatott, hogy a támadás elhárítása körében elkövetett és bűncselekménynek minősülő magatartásért büntetőjogi felelősség terheli.

E korábbi jogalkalmazói gyakorlattal kapcsolatos aggályát fejezte ki *Belovics Ervin*, amikor állást foglalt a fent említett irányelven alapuló ítélkezés helytelensége, annak a jogbiztonság alkotmányos elvével való összeegyeztethetlensége mellett. Okfejtése szerint a jogos védelem törvényi szabálya semmilyen formában nem említ kitérés kötelezettséget, az irányelv a támadó személyére tekintettel maga konstituál büntetőjogi felelősséget, vagyis tesz jogszabályi háttér nélkül különbséget megtámadott és megtámadott között, aminek a következtében az ugyanolyan jellegű jogellenes magatartás az egyik esetben megalapozza, a másik esetben viszont nem a jogszerű védekezést¹⁰.

Az új szabályozás – amely e körben megegyezik a 2013. júliusban hatályba lépő törvénnyel – a támadóval szemben a megtámadott korlátlanabb védekezési lehetőségét tartja elsődlegesnek. A jogtalan támadás kockázatának viselését a jogtalan támadóra hárítva abban az esetben is, amikor korábban etikai indokok alapján kényszerült a hozzátartozó – valamely felmenője (szülője), testvére vagy házastársa részéről – az ellene intézett támadás folytán védekező helyzetbe, ugyanis most is és a jövőben is ilyen szituációkban jogos védelem fennállásakor „nyugodtan” cselekedhet. Bár az erre irányuló civil kezdeményezésekben is megnyilvánuló társadalmi igény ellenére az új Btk. Különös része nem kriminalizálja a családon belüli erőszakot, a kitérés elvetése e tipikusan korábban kitérés kötelezettséggel terhelt áldozatok körében erősíti az ilyen támadások elleni korlátlanabb fellépési lehetőséget, amellyel álláspontom szerint egyet lehet érteni. Csak megjegyzésként említem, hogy a kitérés kötelezettség megszüntetésének törvényi kifejezése az e szakasz beiktatásához fűzött törvényi indokolás szerint is az előbb említett okban keresendő: a megváltozott társadalmi viszonyokban, illetve azon belül pedig a családon belüli erőszak megváltozott megítélésében¹¹.

A megelőző jogos védelem jelenleg hatályos Btk. 29/A. §-ában szabályozott intézményét a 2009. évi LXXX. törvény 5. §-a vezette be 2009. augusztus 9-i hatállyal. A rendelkezés részletes indokolása kifejti: „a jelenlegi ítélkezési gyakorlat szerint nem áll fenn jogos védelmi helyzet, ha valaki a saját vagy más személye, vagy javai elleni esetleges jövőbeli támadás megelőzése érdekében olyan védőberendezést alkalmaz, amely a támadónak sérelmet okoz.” Az ilyen védelmi berendezések útján – a fent említett módosítás következtében – már gyakorolható ‘jogos védelem’

¹⁰ BELOVICS Ervin: A büntetendőséget kizáró okok. HVGORAC, Bp. 2009. 103., 105., 206.

¹¹ A 2009. évi LXXX. törvény 4. §-ához fűzött részletes indokolás 2. pontja.

létjogosultságát támasztja alá Ujvári Ákos e körben megfogalmazott gondolata. Eszerint *„mindenképpen elvetendő a jogos védelmi helyzet elutasítása a támadás távoli veszélye címén, abban az esetben, ha az adott személy magatartása csupán arra irányul, hogy az őt későbbiekben közvetlenül fenyegető támadások elhárítására felkészüljön. Ha a később jogos védelmi helyzetbe szorult megtámadott korábban nem készülhetett fel a védekezésre, akkor megtámadása során hiába kerül minden kétséget kizáróan jogos védelmi helyzetbe, a jog adta lehetőségeivel élni nem tud, a támadást elhárítani nem lesz képes”*¹². Ehhez csak annyit fűznék hozzá, hogy ha a későbbi megtámadott előzetesen nem készülhetne fel az esetleges támadás kivédésére, tényleges támadás folytán megvalósuló jogos védelmi helyzetben akkor is élhetne a jog adta lehetőségeivel, hiszen a törvényben meghatározottak szerint védekezhet, a támadást azonban nagy valószínűséggel teljesen kivédeni nem lesz képes, annak elhárítása során maga is nagyobb eséllyel sérelmet szenvedhet, nem mint olyan helyzetben, amikor az ilyen támadás megelőzésére előzetesen felkészül, védelmet alapít.

A megelőző jogos védelem 2009-ben törvénybe iktatott intézményét az új Btk. 21. §-a szabályozza a jelenleg hatályos törvényszöveghez hasonló, illetve – véleményem szerint – szabatosabban, pontosabban megfogalmazott, de tartalmát tekintve azonos módon. Az új normaszöveg szerint *„nem büntetendő annak a cselekménye, aki a saját, illetve a mások személye, javai elleni jogtalan támadás megelőzése céljából telepített, az élet kioltására nem alkalmas védelmi eszközzel a jogtalan támadónak sérelmet okoz, feltéve, hogy a védekező mindent megtett, ami az adott helyzetben elvárható annak érdekében, hogy az általa telepített védelmi eszköz ne okozzon sérelmet.”*

E törvényhely a jogtalan támadásokkal érintett jogos védelmi helyzetben védekező cselekvési szabadságát tágítja szintén a már sokszor felhozott *„a támadás kockázatát a támadó viselje”* elvét követve; miközben a jogtalan támadásokkal szembeni *előzetes fellépés* jogalkotó által is elismert *igényét és lehetőségét* juttatja érvényre. A mostani szabályozással egyezően ad engedélyt az új kódex arra, hogy jogtalan támadás ellen ne csak akkor lehessen védekezni, ha a jogellenes támadó cselekmény már befejeződött, vagy az közvetlenül fenyeget, hanem az ilyen támadások elkerülését célzó eszközök telepítése által előzetesen is számba lehessen venni a még nem konkretizálódott, távoli támadási eshetőségeket.

¹² UJVÁRI Ákos: Adalékok a jogos védelem és a védelmi berendezések viszonyának értelmezéséhez 6.
<http://jesz.ajk.elte.hu/ujvari9.html>

A védelmi eszköz telepítésének és alkalmazásának feltételeit a jogszabályhely egyértelműen megjelöli, ugyanúgy, mint eddig. A védelmi eszköz objektíve nem lehet alkalmas arra, hogy az életet kioltsa, ugyanakkor megengedett, hogy sérelmet – testi sérülést – okozzon. A jogtalan támadásokkal szemben előre védekező személy kockázata így abban áll, hogy az eszköz segítségével magvalósítandó védekezés bármilyen következményét előzetesen mérlegelje: a kellő felmérés hiányából eredő halálos eredményért, vagy nem jogellenes támadónak, hanem véttlen harmadik személynek okozott sérelemért büntetőjogilag felelnie kell. A törvényhozó a védelmi eszközt telepítő számára könnyebbséget teremtve a büntetlenség feltételéül az eddig hatályos szabályozást követve meghatározta azt is, hogy a felelősségre vonás elkerülése érdekében „az adott helyzetben minden elvárhatót meg kell tennie”, hogy az eszköz ne okozzon sérelmet.

Megelőző jogos védelem esetén az arányosság kérdése a hagyományos jogos védelemre vonatkozó szabályoktól eltérően teljesül. A védelmi eszköz célja elvileg a megelőzés, valójában a támadó jogellenes magatartásának „tettenérése”, vagyis, cselekményének abban a fázisában történő megrekesztése, amikor a személy vagy a javak közvetlen veszélyeztetettsége nem áll fenn. A megelőző jogos védelemről szóló rendelkezés a jogtalan támadóként megjelölt sérelmet szenvedő fél oldaláról nézve is feltételezi a támadás megkezdését, vagy annak közvetlen bekövetkezését, mivel sérelem okozása csak támadás kivédésére megengedett. Holott elképzelhető, hogy támadás nem, „csak” jogtalan behatolás történt, vagy vette kezdetét. E körben a törvény kifejezetten sem az elhárításhoz szükségességet, sem az arányosságot nem követeli meg, így a támadónak okozott sérelem túlmutathat a jogtalan támadással magvalósítani kívánt sérelmen, amely nem befolyásolja a megkövetelt feltételek teljesülése esetén a büntetlenséget. Valamelyest mégis az arányosságot érvényre juttatva a jogtalan támadó mellett szól a törvény akkor, amikor azt mondja ki egyrészt, hogy a védelmi eszköz élet kioltására nem lehet alkalmas, valamint, hogy a „jogosan védekezőnek” minden, adott helyzetben elvárhatót meg kell tennie azért, hogy az általa telepített eszköz ne okozzon még a támadónak sem sérelmet. Például táblával, jelzésekkel felhívni rá a figyelmet, így, ha a jogellenes támadó a támadás előtt ilyen eszköz létéről előzetesen nem tájékozódik, vagy azt látja ugyan, de figyelmen kívül hagyja, akkor a jogalkotó által – álláspontom szerint is – helyesen elgondoltan a támadás teljes kockázatát ő viseli.

Összegezve a jogos védelem eddigi, illetve a 2013. július hó 1. napjától hatályba lépő új szabályait – a 2009. évi módosítást követő időszakot is tekintve –, az egyes ügyeket ténylegesen eldöntő jogalkalmazói válaszok mutathatnak leginkább objektív tükröt a jogalkotói elképzelésekre. A visszaigazolásra – az ítélezés viszonylagos időigényességére figyelemmel – még várnunk kell, az önvédelem jogát elismerő jogszabályi környezetben ugyanakkor biztosra vehető jogos védelmet megvalósító, vagy magában foglaló, illetve ezzel kapcsolatos esetek „keletkezése”.